

KAROLINA KOSIERADZKA

- Uniwersytet w Białymstoku
- email: kk82380@student.uwb.edu.pl
- ORCID: 0009-0007-8612-6593

WPŁYW PANDEMII COVID-19 NA PRZESTĘPSTWA Z UŻYCIEM PRZEMOCY

1. Wstęp

Pandemia COVID-19 wywarła wpływ na wiele dziedzin życia, w tym także na aspekty legislacyjne i socjologiczne. Celem artykułu jest zbadanie korelacji występowania przestępstw z użyciem przemocy w ujęciu wpływu koronawirusa (SARS-CoV-2) z prawnospołecznego punktu widzenia. Niniejsza praca koncentruje się zwłaszcza na omówieniu przestępstwa znęcania się spenalizowanego w art. 207 Kodeksu Karnego określanego często jako „przemoc domowa”, którego ofiarą najczęściej padają kobiety. W publikacji uwzględnione zostały również takie formy przemocy jak przemoc zastępcza i cyberprzemoc. Metodologia badawcza skupia się na analizie ogólnodostępnych raportów i badań. Praca wskazuje najważniejsze akty prawne kształtujące sytuację prawną ofiar przemocy w prawodawstwie krajowym, unijnym oraz międzynarodowym *de lege lata* wraz nowelizacjami przepisów, które miały miejsce w okresie COVID-19 i postpandemicznym z propozycją zmian *de lege ferenda*. Ponadto, uzupełniając wykorzystana została również metoda komparatystyczna, mająca na celu ukazanie kierunku niektórych regulacji, które z powodzeniem funkcjonują w innych porządkach prawnych niż polski.

2. Definicja

Pojęcie „przestępstwa z użyciem przemocy” nie posiada definicji legalnej, stosowane jest jednak przez judykaturę, jak również w języku potocznym. Uchwała Sądu Najwyższego podjęta w składzie siedmiu sędziów z dnia 31 marca 2021 r. przyjmuje, że w rozumieniu art. 41 § 1 Kodeksu karnego jest nim każde przestępstwo, które faktycznie popełnione zostało z użyciem przemocy, obejmujące zarówno przemoc fizyczną, jak i psychiczną.

Niewątpliwie przestępstwo znęcania się ujęte w art. 207 Kodeksu karnego określane jako przemoc domowa jest jednym z przestępstw z użyciem przemocy. Z badań aktowych przeprowadzonych przez Fundację Court Watch Polska wynika, że najczęściej przybiera postać gróźb i różnych przejawów nękania psychicznego takich jak: krzyki, wszczynanie awantur, grożenie pozbawieniem życia, wyzywanie słowami powszechnie uznawanymi za obelżywe, wyśmiewanie, zastraszanie, izolowanie od otoczenia, odbieranie prawa do podejmowania własnych decyzji, grożenie samobójstwem, naruszanie tajemnicy korespondencji, sprawdzanie zawartości telefonu, poczty internetowej, mediów społecznościowych, a także bezpośredniej napaści fizycznej w postaci duszenia, szarpania, popychania, kopania, ciągnięcia za włosy, przypalania papierosami, opluwania, uderzania pięściami czy rzucania przedmiotami w osoby pokrzywdzone (Burdziej, Branicka, Hofman et al. 2022).

Należy jednak zaznaczyć, że przestępstwa z użyciem przemocy nie ograniczają się wyłącznie do przemocy fizycznej, psychicznej, ale również seksualnej i ekonomicznej oraz mogą dotyczyć przemocy dokonywanej w sferze cyberprzestrzeni czy przemocy zastępczej.

3. Przyczyny i dane statystyczne dotyczące przemocy w okresie okołopandemicznym

Badania pokazują, że przemoc domowa nasila się w okresie katastrof i pandemii. (Molyneaux et al. 2019). Wskazuje się, że jej nasilenie jest spowodowane izolacją społeczną, niestabilnością ekonomiczną, utratą dochodów, a także chaosem i szybką zmianą przepisów prawa, które mają stanowić odpowiedź dla zmieniających się warunków, jak np. wprowadzanie obostrzeń (Campbell 2020). Jednym

ze środków powstrzymania rozpowszechniania się pandemii COVID-19 było przymusowe poddanie się izolacji domowej lub kwarantannie. W ten sposób wiele osób zostało zmuszonych do pozostania w warunkach domowych, co utrudniało ofiarom ucieczkę z przemocowego miejsca (Zamba et al. 2022: 441–456). W związku z pandemią COVID-19 zaobserwowano wzrost zgłoszeń dotyczących przypadków przemocy w rodzinie (World Health Organisation 2022). Zwłaszcza w kontekście tego okresu istotne znaczenie odegrało funkcjonowanie ogólnokrajowego, całodobowego, bezpłatnego telefonu zaufania, umożliwiającego udzielanie porad z zachowaniem poufności, zgodnie obowiązkiem nałożonym w art. 24 Konwencji o zwalczaniu i zapobieganiu przemocy wobec kobiet i przemocy domowej. W Polsce nie zawsze korelacja zwiększonej przemocy domowej uwidacznia się w policyjnych statystykach, jednakże w 2020 roku znacząco podwyższyła się liczba połączeń wykonanych właśnie do telefonów zaufania „Niebieskiej Linii” (Kociolowicz-Wiśniewska et al. 2021). Zaś w roku 2022 liczba odebranych telefonów i przeprowadzonych interwencji w ramach „Niebieskiej Linii” była najwyższa spośród wszystkich lat jej działalności (Zestawienie liczby rozmów przeprowadzonych w latach 1955–2022).

Według danych w 95% przypadków ofiarami przemocy w rodzinie są kobiety i dzieci, a ponad 90% sprawców to mężczyźni. Statystyki wskazują na odmienny, bazujący i utrwalany przez społeczne wzorce zachowań oraz stereotypy charakter przemocy, ponieważ w przypadku kobiet różne formy przemocy ze względu na płeć są wyrazem nierówności płci. Tak duża skala zjawiska generuje również koszty społeczne. Europejski Instytut Równości Kobiet i Mężczyzn w 2021 r. przeprowadził badanie o aktualnych kosztach przemocy wobec kobiet. Szacunkowy roczny koszt przemocy ze względu na płeć w Unii Europejskiej wynosi 366 mld euro. Koszt przemocy ze strony partnera zaś wynosi około 174 mld euro. Dla Polski szacowany koszt przemocy wynosi 31,2 mld euro w skali roku (Biuro Rzecznika Praw Obywatelskich 2023).

Z sondażu Flash Eurobarometr wynika, że 77% kobiet w Unii uważa, iż pandemia COVID-19 przyczyniła się do wzrostu przemocy psychicznej i fizycznej wobec kobiet w ich własnym kraju. Z ekonomicznego punktu widzenia 38% respondentek twierdzi, że pandemia wpłynęła na ich dochody, 44% kobiet na równowagę praca-dom, 21% natomiast na ilość czasu poświęcanego płatnej pracy. Na zdrowiu psychicznym kobiet odbiły się obostrzenia, które państwa członkowskie wprowadziły w czasie pandemii, takie jak lockdown i godzina policyjna – 41%

na poziomie Unii oraz ograniczenia kontaktów społecznych – 38% (Parlament Europejski 2022). Szacuje się, że w 2020 r. co druga młoda kobieta doświadczyła cyberprzemocy ze względu na płeć (Biuro Analiz Parlamentu Europejskiego 2021).

Kodeks karny wyróżnia trzy grupy przestępstw, które odpowiadają różnym rodzajom cyberprzemocy: przestępstwa związane ze sferą seksualną, przestępstwa związane z nękaniami i mową nienawiści oraz przestępstwa kradzieży tożsamości i danych (K. Groszkowska, Biuro Analiz Sejmowych, 2022). Cyberprzemoc może przejawiać się w nękananiu (*cyberharassment*, *cyberstalking*), oszczerstwach, przemocy rówieśniczej (*cyberbullying*), zniesławieniu, zastraszaniu, namawianiu do samobójstwa, jak również może występować jako mowa nienawiści m.in. ze względu na rasę, narodowość, płeć, orientację seksualną, jako groźby stosowania przemocy seksualnej, fizycznej, składania fałszywych zeznań (*swatting*). Naruszanie prywatności może odbywać się poprzez kradzież danych (*hacking*), kradzież tożsamości, upubliczniania informacji (*doxing*), szantażu (*sextortion*), pornografii odwetowej (*revenge porn*) i molestowania seksualnego (Council of Europe 2018). W Polsce 9,5% osób doświadczyło osobiście cyberprzemocy i aż 17,8% młodych dziewczyn w wieku 18–24 lat. 87% ogółu i 91,1% młodych osób spotkało się z nią wielokrotnie, natomiast 26,7% młodych osób spotyka się z nią regularnie. Jedna na pięć osób w ogólnej populacji i co trzecia młoda osoba uważają, że nie mogą liczyć na pomoc organów ścigania. W opinii 72,2% osób platformy społecznościowe reagują za wolno na zgłoszenia przejawów nienawiści. Skala problemu jest poważna, ale jednocześnie zaniedbana przez instytucje państwowe oraz administratorów portali internetowych (Amnesty International 2023). Wprowadzenie odpowiednich regulacji prawnych w zakresie ochrony ofiar cyberprzemocy jest zatem niezbędnym.

4. Postulowane regulacje prawne dotyczące cyberprzemocy

Aktualnie trwają prace nad dyrektywą Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie zwalczania przemocy wobec kobiet i przemocy domowej, której celem jest kompleksowa regulacja przedmiotowego zagadnienia. W jej ramach przytaczana jest rezolucja z dnia 16 września 2021 r. zawierająca zalecenia dla Komisji w sprawie uznania przemocy i cyberprzemocy ze względu na płeć jako nowej dziedziny przestępczości wymienionych w art. 83 ust. 1 Traktatu o Funkcjonowaniu Unii Europejskiej. Jest to szczególnie ważne, gdyż cyberprzemoc nasila się w wyniku

rozwoju technologii i upowszechniania internetu. Stanowi często rozszerzenie przemocy, której ofiary doświadczają poza internetem, jednak nie uwzględniono jej w wyraźny sposób nawet w Konwencji Rady Europy o zwalczaniu i zapobieganiu przemocy wobec kobiet i przemocy domowej. Ponadto wniosek dotyczący dyrektywy przewiduje normy minimalne m.in. usuwanie treści internetowych związanych z przestępstwami cyberprzemocy oraz możliwości dochodzenia odszkodowania na drodze sądowej przez poszkodowanych w odniesieniu do niektórych cyberprzestępstw: udostępniania bez zgody treści intymnych lub zmanipulowanych (art. 7), przestępstw związanych z cyberstalkingiem (art. 8), przestępstw związanych z cybernękaniem (art. 9) oraz nawoływania w internecie do nienawiści lub przemocy (art. 10). Art. 11 zawiera przepisy dotyczące podżegania do takich przestępstw, pomocnictwa w nich i usiłowania ich popełnienia.

Warto również zaznaczyć, jakie stanowisko obierają międzynarodowe organy sądownicze w odniesieniu do cyberprzemocy. Europejski Trybunał Praw Człowieka w wyroku Volodina przeciwko Rosji z dnia 14 września 2021 r. przypomniał, iż obowiązkiem państwa-strony Konwencji o prawach człowieka jest wdrożenie skutecznego systemu ochrony przed przemocą domową, bez względu na miejsce dokonywania przemocy, która także może odbywać się w przestrzeni internetowej. Co więcej uznał, że brak ochrony ofiary przemocy domowej przed jej sprawcą w cyberprzestrzeni, w tym w mediach społecznościowych, stanowił naruszenie prawa do poszanowania życia prywatnego ofiary z art. 8, zakazu poniżającego traktowania z art. 3 oraz dyskryminacji ze względu na płeć z art. 14 Konwencji o prawach człowieka (skarga nr 40419/19).

5. Przeciwdziałanie przemocy domowej w świetle dokumentów międzynarodowych i Unii Europejskiej

Przemoc wobec kobiet i przemoc domowa mogą naruszać podstawowe prawa ujęte w prawie pierwotnym Unii Europejskiej. Karta praw podstawowych Unii Europejskiej chroni bowiem godność człowieka (art. 1), prawo do życia (art. 2), zakazuje tortur i niehumanitarnego lub poniżającego traktowania (art. 4), przyznaje prawo do wolności od dyskryminacji, w tym ze względu na płeć (art. 21) oraz prawo dostępu do wymiaru sprawiedliwości (art. 47). Jednak obecnie instrumenty prawne Unii Europejskiej dotyczące przemocy są rozproszone. Najważniejszymi

z aktów prawnych są m.in.: dyrektywa o prawach ofiar, dyrektywa w sprawie europejskiego nakazu ochrony i rozporządzenie w sprawie wzajemnego uznawania środków ochrony w sprawach cywilnych czy dyrektywa w sprawie niegodziwego traktowania dzieci w celach seksualnych. Co ogromnie istotne, 10 maja 2023 roku doszło do przełomowego momentu, w którym Parlament Europejski wyraził zgodę na ratyfikację Konwencji Rady Europy o zapobieganiu i zwalczaniu przemocy wobec kobiet i przemocy domowej przez Unię Europejską. Oznacza to, że państwa członkowskie będą zobowiązane do przestrzegania postanowień Konwencji w zakresie kompetencji Unii Europejskiej, nawet jeśli same jej jeszcze nie ratyfikowały. Ma ona istotne znaczenie, ponieważ kompleksowo określa ramy polityki ochrony i wsparcia kobiet doświadczających przemocy. W najbliższym czasie rozpocznie się proces wdrażania Konwencji do unijnego porządku prawnego przez przyjęcie rozporządzeń i dyrektyw, a w dalszej kolejności adoptowania zmian do krajowych porządków prawnych. Polska ratyfikowała Konwencję Stambulską już w kwietniu 2015 roku, jednak wciąż nie wdrożyła wszystkich jej postanowień (Spurek 2021). Inne państwa będące stroną Konwencji za jej przyczyną wprowadziły do swoich prawodawstw krajowych rozwiązania prawne, które mogłyby być także wykorzystane w ustawodawstwie polskim. Przykładowo w Austrii zagadnienie przemocy domowej jest elementem w dwuletnich podstawowych szkoleniach dla osób sprawujących funkcje organów ścigania (Mann 2019). Albania, Finlandia i Dania rozwijają schroniska i instytucje wsparcia dla kobiet będących ofiarami przemocy. W Hiszpanii w 2004 r. we wszystkich regionach utworzono m.in. wyspecjalizowane sądy ds. przemocy ze względu na płeć, które funkcjonują nieprzerwanie, 24 godziny na dobę. W Albanii przyjęto na szczeblu gminnym *Skoordynowane Systemy Reagowania* (CCRS) oraz system online wykorzystywany do zarządzania sprawami przemocy wobec kobiet i ich monitorowania. Serbia ustanowiła systemową, interdyscyplinarną koordynację działań m.in. dla policji, ustanawiając minimalne standardy (sprawozdanie GREVIO, 2021).

6. Nowelizacje i obowiązujące regulacje prawne w ustawodawstwie krajowym

Wraz z wejściem w życie, które nastąpiło 22 czerwca 2023 r., przepisów Ustawy z dnia 9 marca 2023 roku o zmianie ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w ro-

dzinie i niektórych innych ustaw brzmienie legalnej definicji „przemocy w rodzinie” zastąpiono „przemocą domową”, zaczerpniętą z Konwencji o zapobieganiu i zwalczaniu przemocy wobec kobiet. Przemoc domowa definiowana będzie jako „umyślne zachowanie (działanie bądź zaniechanie) powtarzalne lub pojedyncze, wykorzystujące przewagę fizyczną, psychiczną lub ekonomiczną, naruszające prawa lub dobra osobiste osoby doznającej przemocy domowej, w szczególności narażające tę osobę na niebezpieczeństwo utraty życia, zdrowia, mienia, naruszające jej godność, nietykalność cielesną, wolność, w tym seksualną, powodujące szkody na jej zdrowiu fizycznym lub psychicznym, wywołujące u tej osoby cierpienia, krzywdy moralne oraz mające na celu uzyskanie kontroli w zakresie nabywania i korzystania z posiadanych przez tę osobę zasobów ekonomicznych”. Co więcej, nowelizacja rozszerzyła krąg osób objętych ochroną na niezamieszkujących razem na np. byłych partnerów oraz dzieci będące świadkami przemocy domowej. W uzasadnieniu projektu ustawy wskazano, że obowiązująca nazwa ustawy nie jest właściwa z tego względu, że zachowania przemocowe mogą występować również pomiędzy osobami, które w świetle prawa nie są rodziną, jak między byłymi małżonkami czy osobami żyjącymi w związkach nieformalnych. Ponadto nowelizacja uwzględniła wyraźnie możliwość występowania przemocy ekonomicznej. Ustanowiono standard podstawowych usług świadczonych przez specjalistyczne ośrodki wsparcia dla osób doznających przemocy domowej, a sposób kwalifikacji osób nimi kierującymi zostanie skonkretyzowany. Wprowadzone zostaną zmiany dotyczące pracy zespołów interdyscyplinarnych funkcjonujących w gminach, a osoby stosujące przemoc domową zostaną objęte programami psychologiczno-terapeutycznymi. Jednakże, oprócz konieczności uczestnictwa sprawcy w programach korekcyjno-edukacyjnych, raport przeprowadzony przez Fundację Court Watch Polska zwraca także uwagę na potrzebę wprowadzenia uregulowań prawnych, tak aby każdy sprawca przemocy domowej był obligatoryjnie diagnozowany z użyciem profesjonalnych kwestionariuszy pod kątem ewentualnych uzależnień lub badany przez biegłych (Burdziej, Branicka, Hofman et al. 2022).

Uchwalona została także Ustawa z dnia 13 stycznia 2023 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw, na podstawie której zostanie wprowadzony m.in.: zakaz zbliżania się do osoby doznającej przemocy na określonej odległość, bezwzględny zakaz kontaktowania się z nią i zakaz wstępu oraz przebywania w miejscach, w których się uczy lub pracuje. Okres ich stosowania to 14 dni, z możliwością wydłużenia przez sąd w ciągu 30 dni od złożenia wniosku

przez osobę doznającą przemocy. Zakazy będą mogły zostać orzeczone także przez sąd cywilny. W przypadku, gdy sprawca przemocy domowej nęka ofiarę za pomocą środków komunikacji elektronicznej na odległość, wzbudzając w niej uzasadnione okolicznościami poczucie zagrożenia, poniżenia lub udręczenia albo w istotny sposób narusza jej prywatność, sąd będzie mógł wydać zakaz kontaktowania się, nawet jeśli nie będzie toczyło się żadne postępowanie karne. Ponadto, delegacja ujęta w art. 300 § 4 Kodeksu postępowania karnego będzie przewidywać wzór pouczenia oraz wyjaśnień z przedstawieniem zakresu uprawnień, obowiązków oraz sposobu i warunków przesłuchania ujętych w formie graficznej. Takie rozwiązanie przyjęto zwłaszcza przez wzgląd na osoby nieletnie oraz z niepełnosprawnością intelektualną. Ważną zmianą jest także dodanie art. 185e, zgodnie z którym co do zasady, osoby pokrzywdzone z niepełnosprawnością intelektualną będą mogły być przesłuchiwane w charakterze świadka tylko raz w obecności biegłego psychologa w przyjaznych pokojach przesłuchań. Obecnie, od 30 listopada 2020 r. Ustawa o policji przewiduje uprawnienie do wydania wobec osoby, co do której istnieje podejrzenie, że stosuje przemoc w rodzinie i stwarza zagrożenie dla życia lub zdrowia osoby dotkniętej tą przemocą, nakazu natychmiastowego opuszczenia wspólnie zajmowanego mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia lub zakaz zbliżania się do mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia na okres do 14 dni (Wiktorska 2021: 80–90).

Implikacje pandemii spowodowały również wprowadzenie nowego środka zapobiegawczego na wzór środków zapobiegawczych stosowanych w przypadku przemocy domowej, określonych między innymi art. 275a Kodeksu postępowania karnego. Wyrażony został w art. 276a Kodeksu postępowania karnego i zgodnie z nim wobec oskarżonego o przestępstwo popełnione w stosunku do członka personelu medycznego w związku z wykonywaniem przez niego czynności opieki medycznej lub osoby przydanej personelowi medycznemu do pomocy tytułem środka zapobiegawczego można orzec: zakaz zbliżania się do pokrzywdzonego na wskazaną odległość, zakaz kontaktów z pokrzywdzonym, zakaz publikacji, w tym za pośrednictwem systemów informatycznych lub sieci telekomunikacyjnych, treści godzących w prawnie chronione dobra pokrzywdzonego. Projekt ustawy wskazuje, że w okresie epidemii ataki te przybrały na sile w przestrzeni internetowej i nowelizacja ma za zadanie zapewnić natychmiastową reakcję na naruszenia. Jednakże przez doktrynę postrzegany jest jako *superfluum* ustawowe (Niegierewicz-Biernacka 2021: 185–204).

Co więcej, prawie trzykrotnie podwyższona została sankcja przestępstwa stalkingu, z 3 lat pozbawienia wolności do 8 lat. Ponadto, art. 190a § 2 Kodeksu karnego uzupełniono o dodatkowe znamię, tj. o wykorzystywanie danych osobowych lub innych danych. Aktualne brzmienie tego przepisu stanowi: „Tej samej karze podlega, kto, podszywając się pod inną osobę, wykorzystuje jej wizerunek, inne jej dane osobowe lub inne dane, za pomocą których jest ona publicznie identyfikowana, w celu wyrządzenia jej szkody majątkowej lub osobistej”. Uzasadnienie projektu ustawy o zmianie ustawy o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych oraz niektórych innych ustaw wskazuje, że może ono dotyczyć m.in. pseudonimu, nicku używanego w internecie, jakim posługują się osoby w swojej działalności artystycznej, literackiej lub publicystycznej (Druk sejmowy Nr 299-A, 2020).

7. Wnioski *de lege ferenda* w zakresie przemocy zastępczej

Zjawiskiem silnie skorelowanym z przemocą domową jest przemoc zastępcza (ang. *vicarious violence*). Polega ona na znęcaniu się nad ofiarą poprzez działania odwetowe, zadawanie bólu fizycznego lub psychicznego komuś dla niej ważnemu, np. dzieciom, zwierzęciu domowemu czy w postaci upokarzania i prześladowania osób wspierających ofiary przemocy (Rezolucja Parlamentu Europejskiego zawierająca zalecenia w sprawie uznania przemocy ze względu na płeć za nową dziedzinę przestępczości wśród wymienionych w art. 83 ust. 1 TFUE). Sprawcy mogą wykorzystywać silną więź np. ze zwierzęciem, aby grozić, kontrolować lub podporządkowywać sobie ofiary. Brak wystarczających danych uniemożliwia operowanie dokładnymi statystykami, w tym przełożenia ich na okres COVID-19 i postpandemiczny, jednak wiadomo, że nawet 80% sprawców przemocy domowej, przede wszystkim nad kobietami i dziećmi, zabiło lub znęcało się nad zwierzęciem (Podedworny 2019: 82–129). Ze względu na znaczące współlistnienie powyższych zjawisk, ochronę zwierząt domowych i zapobieganie przemocy w rodzinie, zasadnym byłoby wprowadzenie przepisów prawnych, które odpowiednio reagowałyby na przemoc wyrządzaną zwierzętom, jak np. obligatoryjne zbadanie powyższego zagadnienia podczas zakładania Niebieskiej Karty, umożliwienie zapewnienia schronienia ofierze przemocy domowej i dzieciom pozostającym pod jej opieką

wraz ze zwierzęciem domowym w specjalistycznym ośrodku wsparcia czy możliwość i potrzebę stosowania w ramach dozoru policji ograniczenia polegającego na zakazie zbliżania się do zwierzęcia domowego. Przedstawione propozycje zmian mogłyby zostać uregulowane i uszczegółowione aktami wykonawczymi do ustawy, a w sprawie dozoru policji stosowanie w ramach art. 275 § 2 Kodeksu postępowania karnego także wytycznymi wydawanymi poza procesem legislacyjnym przez Prokuratora Generalnego, bez uszczerbku dla prawidłowej techniki prawodawczej, wykorzystując już istniejące instrumenty obowiązującego porządku prawnego. Mogłyby one powiązać obydwa zjawiska, gromadzić niezbędne dane, aby całościowo analizować problem, umożliwić integrację działań oraz stanowić wsparcie działań prewencyjnych poprzez krzyżowe wykrywanie przemocy domowej (Spurek 2023). Takie rozwiązanie byłoby zgodne z obowiązującym systemem, który stanowi zarys interdyscyplinarnego działania, składającego się z trzech elementów: karania (*prosecution*), zapobiegania (*prevention*) oraz ochrony (*protection*).

8. Podsumowanie

COVID-19 i obostrzenia z nim związane zintensyfikowały występowanie rzeczywistych przestępstw z użyciem przemocy. Wprawdzie oficjalne policyjne statystyki w Polsce zdają się tego nie odnotowywać, jednak warto mieć na uwadze czynniki, które mogły wpłynąć na taki stan rzeczy, jak m.in.: ograniczenie zakresu pracy policji i sądów, szkoły, które dzięki bezpośredniemu kontaktowi, mogłyby dostrzec problem przemocy domowej, wstrzymane wizyty pracowników opieki socjalnej, konieczność wspólnego przebywania domowników, ogólny chaos. Ponadto warto pamiętać, że podstawowym dowodem stosowania przemocy fizycznej są jej ślady na ciele ofiary, które powinny być potwierdzone przez lekarza. W takiej sytuacji teleporada nie jest wystarczająca. Utrudnienia w komunikacji z instytucjami, ograniczenie możliwości otrzymania diagnozy medycznej, zamykanie noclegowni z przyczyn sanitarnych nie ułatwiały ofierze podjęcia decyzji o zgłoszeniu doznawanej przemocy domowej (Bek, Sitarz, Jaworska-Wieloch 2021). Nie bez znaczenia powinien pozostawać fakt znacznie zwiększonej liczby telefonów kierowanych do „Niebieskiej Linii Zaufania” w tym okresie, a także raporty badające zagadnienie przez międzynarodowe instytucje oraz dostępne dane w ujęciu społecznym. Co wię-

cej, przegląd ustawodawstwa polskiego wskazuje, że choć podczas trwania pandemii wprowadzono wiele nowelizacji prawodawstwa krajowego dotyczących przestępstw z użyciem przemocy, to nadal wymagane są dalsze prace w tym zakresie. Regulacje prawne i wspieranie skuteczniejszego reagowania na przemoc w praktyce, zwłaszcza przez umocowanie do tego organy, na wszelkie formy przemocy, w tym na mniej znaną w odbiorze społecznym i prawnym przemoc zastępczą, jest ważne. Istotnym także byłoby uwzględnienie form przemocy, które manifestują się w nowych postaciach upowszechniających się wraz z rozwojem technologii i przybierają na sile, jak przemoc w cyberprzestrzeni. Pozytywnie należałoby zatem ocenić trwające prace legislacyjne nad jak najbardziej kompleksową regulacją przemocy w prawie Unii Europejskiej oraz podjęte dotychczas działania jak wyrażenie zgody na ratyfikację Konwencji Rady Europy o zapobieganiu i zwalczaniu przemocy wobec kobiet i przemocy domowej przez Parlament Europejski. Skuteczna ochrona ofiar, zapobieganie i zapewnienie odpowiednich instrumentów prawnych reagowania na przestępstwa z użyciem przemocy są niezbędne zarówno w przestrzeni społecznej, jak i prawnej.

BIBLIOGRAFIA

Akty prawne

- Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny, Dz.U. z 1997 r. Nr 88, poz. 553.
- Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks postępowania karnego, Dz.U. z 1997 r. Nr 89, poz. 555.
- Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie, Dz.U. z 2005 r. Nr 180, poz. 1493.
- Ustawa z dnia 9 marca 2023 roku o zmianie ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie i niektórych innych ustaw, Dz.U. z 2023 r., poz. 535.
- Ustawa z dnia 31 marca 2020 r. o zmianie ustawy o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2020 r., poz. 568).
- Ustawa z dnia 13 stycznia 2023 r. o zmianie ustawy Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw, Dz.U. z 2023 r., poz. 289.
- Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady Unii Europejskiej z dnia 12 czerwca 2013 r. w sprawie wzajemnego uznawania środków ochrony w sprawach cywilnych, nr 606/2013.

- Rezolucja Parlamentu Europejskiego z dnia 16 września 2021 r. zawierające zalecenia w sprawie uznania przemocy ze względu na płeć za nową dziedzinę przestępczości wśród wymienionych w art. 83 ust. 1 Traktatu o Funkcjonowaniu Unii Europejskiej (2021/2035(INL)). Uchwała Sądu Najwyższego podjęta w składzie siedmiu sędziów z dnia 31 marca 2021 r., I KZP 7/20.
- Konwencja Rady Europy o zwalczaniu i zapobieganiu przemocy wobec kobiet i przemocy domowej sporządzona w Stambule dnia 11 maja 2011 r., Dz.U. z 2015 r., Ppoz. 961.
- Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 13 grudnia 2011 r. w sprawie europejskiego nakazu ochrony (2011/99/UE).
- Dyrektywa z dnia 13 grudnia 2011 r. w sprawie zwalczania niegodziwego traktowania w celach seksualnych i wykorzystywania seksualnego dzieci oraz pornografii dziecięcej, zastępująca decyzję ramową Rady 2004/68/WSiSW, (2011/93/UE).
- Europejski Trybunał Praw Człowieka, wyrok Volodina przeciwko Rosji z dnia 14 września 2021 r., skarga nr 40419/19.

Literatura

- Amnesty International, Agencja SW Research, 2023, <https://www.amnesty.org.pl/badania-prawie-co-piata-mloda-dziewczyna-doswiadczyła-cyberprzemocy> (dostęp: 30.04.2023).
- Bek D., Sitarz O., Jaworska-Wieloch A., 2021, *Gdy azyl staje się więzieniem – przeciwdziałanie przemocy domowej w warunkach kwarantanny i izolacji*, „Forum Polityki Kryminalnej”, vol. 1, <https://www.journals.us.edu.pl/index.php/FPK/article/view/12217/9557> (dostęp: 30.04.2023).
- Biuro Analiz Parlamentu Europejskiego, 2021, *Combating gender-based violence: Cyber-violence*, [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2021/662621/EPRS_STU\(2021\)662621_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2021/662621/EPRS_STU(2021)662621_EN.pdf) (dostęp: 30.04.2023).
- Biuro Rzecznika Praw Obywatelskich, 2023, *Program przeciwdziałania przemocy w rodzinie na 2023 r. – uwagi i postulaty RPO. Odpowiedź MriPS*, <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/rpo-przeciwdzialanie-przemocy-rodzina-program-schmidt-odpowiedz> (dostęp: 30.04.2023).
- Burdziej S., Branicka Z., Hofman D. et al., 2022, *Wymiar sprawiedliwości wobec przemocy domowej. Raport z badań empirycznych*, Toruń: Wydawca Fundacja Court Watch Polska, https://courtwatch.pl/wp-content/uploads/2022/03/RAPORT_wymiar_spr_wobec_przemocy_domowej.pdf (dostęp: 30.04.2023).
- Campbell A.M., 2020, *An increasing risk of family violence during the COVID-19 pandemic: Strengthening community collaborations to save lives*, „Forensic Science International”, <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2665910720300384> (dostęp: 30.04.2023).
- Council of Europe, CyberCrime Convention Committee, 2018, *Mapping study on cyberviolence*, <https://rm.coe.int/t-cy-2017-10-cbg--study/16808b72da> (dostęp: 30.04.2023).

- Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 25 października 2012 r. ustanawiająca normy minimalne w zakresie praw, wsparcia i ochrony ofiar przestępstw oraz zastępująca decyzję ramową Rady 2001/220/WSiSW, (2012/29/UE).
- Groszkowska K., 2022, Biuro Analiz Sejmowych, Cyberprzemoc, [https://orka.sejm.gov.pl/WydBAS.nsf/0/AF7C4E154156DC27C12587DB0032DA66/\\$file/Infos_293.pdf](https://orka.sejm.gov.pl/WydBAS.nsf/0/AF7C4E154156DC27C12587DB0032DA66/$file/Infos_293.pdf) (dostęp: 30.04.2023).
- Kociołowicz-Wiśniewska B., Pilitowski B., Hofman D., 2021, *Polski i amerykański wymiar sprawiedliwości w czasie i po pandemii COVID-19. Przemoc w rodzinie*, Toruń: Wydawca Fundacja Court Watch Polska, https://courtwatch.pl/wpcontent/uploads/2021/05/FCWP_raport_przemoc_w_rodzinie-1.pdf (dostęp: 30.04.2023).
- Mann L., 2019, *Good practices in responding to domestic violence – a comparative study*, <https://eca.unwomen.org/en/digital-library/publications/2019/05/good-practices-in-responding-to-domestic-violence-a-comparative-study> (dostęp: 30.04.2023).
- Molyneaux R., Gibbs L., Bryant et al., 2019, *Interpersonal violence and mental health outcomes following disaster*, „British Journal of Psychiatry Open”, <https://www.cambridge.org/core/journals/bjpsych-open/article/interpersonal-violence-and-mental-health-outcomes-following-disaster/FE519D59C68BCE944AE4A88884A157C5> (dostęp: 30.04.2023).
- Niegierewicz-Biernacka A., 2021, *Wprowadzenie art. 276a k.p.k. jako wynik wpływu pandemii SARS-CoV-2 na proces karny*, „Białostockie Studia Prawnicze”, vol. 26, nr 6, s. 185–204, https://repozytorium.uwb.edu.pl/jspui/bitstream/11320/12481/1/BSP_26_6_A_Niegierewicz-Biernacka_Wprowadzenie_art_276a_k_p_k.pdf (dostęp: 30.04.2023).
- Niebieska Linia, *Zestawienie liczby rozmów przeprowadzonych w latach 1955–2022*, <http://niebieskalinia.info/index.php/badania-i-analazy> (dostęp: 30.04.2023).
- Parlament Europejski, Badanie Eurobarometr Flash, 2022, „Kobiety w czasach Covid-19”, https://www.europarl.europa.eu/poland/pl/strona_glowna/eurobarometr_1/eurobarometr-2022/nowy-sonda-eurobarometr-pandemia-covid19-powa-nie-dotkn-a-kobiety.html (dostęp: 30.04.2023).
- Podedworny Z., 2019, *Przemoc domowa a przemoc wobec zwierząt. Analiza prawnolinguistyczna*, „Biuletyn Kryminologiczny”, nr 26, s. 82–129.
- Spurek S., 2021, *Nasza Konwencja*, https://sylwiaspurek.pl/assets/Nasza_konwencja.pdf (dostęp: 30.04.2023).
- Spurek S., 2023, <https://sylwiaspurek.pl/listwsprzemocy> (dostęp: 30.04.2023).
- Sprawozdanie ogólne z działalności GREVIO obejmujące okres od września 2015 r. do maja 2019 r.*, <https://rm.coe.int/first-grevio-report-of-activitiespolish/1680a1f12a> (dostęp: 30.04.2023).
- Uzasadnienie do rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie oraz niektórych innych ustaw z dnia 9 marca 2023 roku, Druk sejmowy nr 2799, <https://www.sejm.gov.pl/sejm9.nsf/druk.xsp?nr=2799> (dostęp: 30.04.2023).

- Uzasadnienie do rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie oraz niektórych innych ustaw z dnia 29 września 2021 r., <https://legislacja.gov.pl/docs//2/12351802/12819743/12819744/dokument523471.DOCX> (dostęp: 30.04.2023).
- Uzasadnienie do rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych oraz niektórych innych ustaw, Druk sejmowy Nr 299-A z 27.03.2020 r., <https://www.sejm.gov.pl/sejm9.nsf/druk.xsp?nr=299> (dostęp: 30.04.2023).
- Wiktorska P., 2021, *Procedury prawne związane z możliwościami odseparowania sprawcy przemocy domowej od osoby doświadczającej przemocy*, „Prawo w Działaniu”, nr 45, s. 80–90.
- Wniosek dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie zwalczania przemocy wobec kobiet i przemocy domowej, 2022, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/?uri=CELEX%3A52022PC0105> (dostęp: 30.04.2023).
- World Health Organisation, 2022, *Levels of Domestic Violence Increase Globally, including in the Region, as COVID-19 Pandemic Escalates*, <https://www.emro.who.int/violence-injuries-disabilities/violence-news/levels-of-domestic-violence-increase-as-covid-19-pandemic-escalates.html> (dostęp: 30.04.2023).
- Zamba C., Mousoulidou M., Christodoulou A., 2022, *Domestic Violence against Women and COVID-19*, <https://www.mdpi.com/2673-8392/2/1/27/htm> (dostęp: 30.04.2023).